

Promowanie zdrowia jamy ustnej dzieci przedszkolnych – materiały edukacyjne

Oral health promotion of preschool children – educational materials

¹ Przewodnicząca Rady Programowej Projektu SPPW KIK33
Klinika Stomatologii Dziecięcej Katedry Stomatologii Dziecięcej
Uniwersytet Medyczny im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu

² Sekretarz Rady Programowej Projektu SPPW KIK33
Klinika Stomatologii Dziecięcej Katedry Stomatologii Dziecięcej
Uniwersytet Medyczny im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu

³ Kierownik Projektu SPPW KIK33

Streszczenie

Placówki nauczania i wychowania, takie jak przedszkola i szkoły gwarantują przeprowadzenie najwyższej jakości działań w zakresie edukacji zdrowotnej dzieci, także poprzez kooperację nauczycieli z rodzicami. Projekt, współfinansowany przez Szwajcarię w ramach szwajcarskiego programu współpracy z nowymi krajami Unii Europejskiej oraz ze środków Ministerstwa Zdrowia, zapewnia edukację dzieci w wieku 0–5 lat, ich rodziców, opiekunów, nauczycieli przedszkolnych, pielęgniarek i położnych oraz lekarzy, dzięki zróżnicowanym materiałom. Do rodziców dzieci w wieku 0–2 lat skierowana została ulotka przekazywana przez pielęgniarki i położne. Dla dzieci w wieku od 3 do 5 lat opracowana jest ulotka użytkowana przez przedszkolaków w celu samodzielnej kontroli higieny jamy ustnej, a ich rodzice i opiekunowie otrzymują broszurę edukacyjną. Materiały przekazywane są podczas szkoleń w przedszkolach prowadzonych przez edukatorów wraz z emisją przygotowanych na potrzeby Projektu filmów dla dzieci i rodziców. Nauczyciele przedszkolni otrzymują pakiet zawierający materiały stanowiące pomoc do przeprowadzenia lekcji. Każdemu z przedszkolaków wręczony zostaje zestaw do higieny jamy ustnej, składający się ze szczoteczki i pasty do zębów. Projekt wspiera Królik Pampis będący maskotką Projektu i znakiem rozpoznawczym dla dzieci oraz elementem przewodnim wszystkich opracowanych w Projekcie materiałów edukacyjnych.

Słowa kluczowe: zdrowie jamy ustnej, działalność edukacyjna.

Abstract

The project is co-financed by Switzerland under the Swiss Contribution Program with the new Member States and by the Ministry of Health. It educates children aged 0–5 years, their parents, caregivers, kindergarten teachers, nurses and midwives as well as doctors using a variety of materials. Nurses and midwives distribute leaflets among parents of children aged 0–2. Children between the age of 3–5 years receive a different leaflet for preschoolers which shows how they should take care of oral hygiene on their own. Their parents and caregivers receive an educational booklet. The materials are distributed during presentations in kindergartens carried out by educators. They also show educational movies for children and parents created specifically for the purposes of the Project. Kindergarten teachers receive a package of materials that should help them carry out the lesson. Each preschooler gets a set for oral hygiene consisting of a toothbrush and toothpaste. The project is supported by the Rabbit Pampis which is a mascot of the Project and a hallmark for children as well as a leitmotif of all educational materials developed in the Project.

Keywords: oral health, education.

Projekt pt. „Edukacja, promocja i profilaktyka w kierunku zdrowia jamy ustnej skierowana do małych dzieci, ich rodziców, opiekunów i wychowawców” współfinansowany przez Szwajcarię w ramach szwajcarskiego programu współpracy z nowymi krajami członkowskimi Unii Europejskiej oraz ze środków Ministerstwa Zdrowia (KIK33)

Wstęp

Celem promocji zdrowia jest umożliwienie jednostkom kontroli nad własnym zdrowiem, głów-

nie poprzez zmianę zachowań zdrowotnych oraz prowadzenie zdrowego stylu życia. Zostało udowodnione, iż styl życia posiada największy wpływ na zdrowie w porównaniu z biologią człowieka, środowiskiem oraz funkcjonowaniem opieki zdrowotnej [1].

Placówki nauczania i wychowania, takie jak przedszkola i szkoły gwarantują przeprowadzenie najwyższej jakości działań. Możliwa tutaj także integracja środowiska szkolnego i domowego, poprzez kontakty nauczycieli z rodzicami, tworzy

szansę bezpośredniego przekazywania wiedzy i współdziałania we wdrażaniu nawyków prozdrowotnych także w zakresie stomatologii.

Projekt realizowany w latach 2012–2016 ze środków szwajcarskiego programu współpracy z nowymi krajami członkowskimi Unii Europejskiej jest przykładem projektu edukacyjnego skierowanego do dzieci przedszkolnych, ich rodziców i opiekunów, nauczycieli oraz lekarzy pediatrów, położnych i pielęgniarek [2].

Dzieci w wieku przedszkolnym są w krytycznym okresie adaptacji zdrowych nawyków [3]. Stąd też Skierowanie Projektu do dzieci najmłodszych gwarantuje osiągnięcie jego dużej skuteczności.

Dane literaturowe wskazują, iż Szwajcaria posiada już od wielu lat udokumentowaną efektywność w zwalczaniu choroby próchnicowej [4, 5]. Za podstawę działań uznana została systematyczna i odpowiednia aplikacja fluorków. Natomiast inne równie ważne czynniki stanowią optymalna higiena jamy ustnej oraz właściwa dieta. Już na początku lat 90. XX wieku Büttner przyznał, iż w wielu szwajcarskich społecznościach dwa cele ustalone przez Światową Organizację Zdrowia na rok 2000, w odniesieniu do zdrowia zębów, zostały osiągnięte.

Cel

Celem pracy jest przedstawienie materiałów opracowanych w związku z realizacją Projektu i przekazywanych w ramach prowadzonej edukacji.

Materiał i metody

Skuteczna profilaktyka stomatologiczna jest uzależniona od wiedzy rodziców, opiekunów, edukacji przedszkolnej i szkolnej oraz współpracy z lekarzem dentystą i pediatrą. Stąd też w Projekcie „Dzieciństwo bez próchnicy” zaproponowano kompleksowe podejście, w którym działaniami edukacyjnymi objęte zostały dzieci w wieku od 0 do 5 lat, a także ich rodzice, nauczyciele przedszkolni, pielęgniarki i położne, co pozwoliło na przygotowanie materiałów dedykowanych dla każdej z grup odbiorców.

Materiały opracowane zostały przez zespół specjalistów (stomatologów, socjologa, epidemiologa, profesjonalisty z dziedziny marketingu, pedagoga, plastyka i realizatorów filmowych). Wykorzystywanymi formami są broszura, plakat, ulotka, maskotka, lekcja oraz filmy edukacyjne. Opracowane materiały na każdym etapie przygotowań opiniowała merytorycznie Rada Programowa Projektu. Były one także zatwierdzane przez grupę ekspertów Ministerstwa Zdrowia RP i stronę szwajcarską.

Na zaproszenie strony szwajcarskiej realizację Projektu poprzedziła wizyta studyjna, która umożliwiła zapoznanie się z organizacją systemu nauczania zasad higieny jamy ustnej u najmłodszych mieszkańców Zurichu [6].

Wyniki

W działaniach edukacyjnych wspiera przedszkolaków Królik Pampis, będący maskotką Projektu i znakiem rozpoznawczym dla dzieci oraz elementem przewodnim wszystkich opracowanych w Projekcie materiałów edukacyjnych.

Edukacja najmłodszej grupy docelowej, czyli dzieci w wieku od 0 do 2 lat, prowadzona jest przez pielęgniarki i położne oraz lekarzy pediatrów. Do rodziców najmłodszych dzieci trafia ulotka edukacyjna, która wyjaśnia jak powstaje choroba próchnicowa, czym jest próchnica wczesnego dzieciństwa, w jaki sposób można ochronić jamę ustną noworodka i niemowlęcia przed zakażeniem bakteriami próchnicotwórczymi oraz, jak na co dzień przeciwdziałać chorobie.

Kaskadowe podejście do działań edukacyjnych i informacyjnych obejmuje również edukację rodziców dzieci z uczestniczących w Projekcie przedszkoli. Przygotowana broszura edukacyjna dla rodziców zawiera między innymi materiał: jak dbać o zęby dziecka, kiedy zgłosić się z dzieckiem do stomatologa, jakich błędów żywieniowych unikać, jak ograniczyć infekowanie bakteriami próchnicotwórczymi. Bardzo ważnym elementem broszury jest tzw. „paszport dentystyczny”, stanowiący wkładkę służącą do odnotowywania wizyt dentystrycznych, który został tak opracowany i przygotowany, aby rodzice mogli wykorzystać go natychmiast po otrzymaniu i potem w ciągu kolejnych lat życia dziecka.

W trakcie spotkań z edukatorami docelowo 300 tys. dzieci z całej Polski weźmie bezpośrednio udział w zajęciach, w trakcie których nauczą się jak na co dzień dbać o higienę jamy ustnej. Edukatorzy wyposażeni w odpowiednio metodycznie opracowany film, a także pomoce dydaktyczne w postaci modelu uzębienia oraz szczoteczki do zębów, łącząc edukację z zabawą, demonstrują jak poprawnie myć zęby. Zaleca się, aby zdobytą wiedzę przedszkolaki stosowały w praktyce pod kierunkiem nauczycieli w przedszkolach i rodziców w domu.

Do dzieci w wieku od 3 do 5 lat uczęszczających do przedszkoli skierowane zostały bezpośrednio formy edukacji. W tym celu opracowany został materiał w formie składanki będącej ulotką edukacyjną użytą przez przedszkolaków w celu samodzielnej kontroli higieny jamy ustnej. Ulotka ma charakter kolorowanki, w której dziecko oznacza o jakiej porze myć zęby.

Każde z dzieci objętych wsparciem w Projekcie otrzymuje oprócz składanki zestaw do higieny jamy ustnej w etui, składający się ze szczoteczki i pasty do zębów.

Nauczyciele przedszkolni biorą udział w szkoleniach w ramach edukacji pośredniej, w trakcie której otrzymują scenariusze zajęć (lekcji), karty pracy i plansze do samodzielnej pracy, realizując

w ten sposób cele wychowania przedszkolnego obejmujące wspomaganie rozwoju i wczesną edukację oraz pełnię funkcję doradczą i wspierającą działania wychowawcze wobec rodziców.

Powstałe w ramach projektu materiały edukacyjne zostały opracowane zgodnie z rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego [7].

Przedszkola deklarujące uczestnictwo w Projekcie w ramach kampanii informacyjnej wyposażone zostały w plakaty omawiające profilaktykę próchnicy jamy ustnej u dzieci oraz płyty DVD z filmami edukacyjnymi skierowanymi do każdej z grup odbiorców Projektu.

Omówienie

Prowadzenie edukacji prozdrowotnej jest z punktu widzenia profilaktyki stomatologicznej najbardziej efektywne. Wystąpienie próchnicy zębów i zapalenia dziąseł, najczęściej spostrzeganych patologii jamy ustnej, także w najmłodszej grupie populacji, jest uzależnione od właściwych zachowań prozdrowotnych związanych z dietą i higieną. Niewłaściwy sposób odżywiania oraz zaniedbania higieniczne, obok braku dostępności fluorków, stanowił bowiem głównie, jednak łatwe do eliminacji czynniki ryzyka.

Sukces edukacyjny w okresie dzieciństwa ma szansę wyrazić się utrzymaniem zdrowego uzębienia i przyzębia przez całe życie. Rozumiejąc celowość i efektywność tak prowadzonej działalności dzieci najmłodsze, będące w okresie pierwszego i drugiego ząbkowania, stają się grupą docelową szeregu programów zdrowotnych.

Projekt „Edukacja, promocja i profilaktyka w kierunku zdrowia jamy ustnej skierowana do małych dzieci, ich rodziców, opiekunów i wychowawców” pod hasłem „Dzieciństwo bez próchnicy” jest obecnie jedynym projektem stomatologicznym kierowanym do dzieci przedszkolnych finansowanym ze środków Ministerstwa Zdrowia.

Specjalnie opracowane przez specjalistów materiały mają zapewnić jak największą efektywność działań poprzez integrację środowiska przedszkolnego i domowego. Ulotka w formie składanki dla przedszkolaków, na której zaznaczają wykonanie zabiegu szczotkowania zębów, zezwala na kontrolę tej czynności przez same dzieci a także przez ich rodziców, mających możliwość zaznajomienia się z problemami zdrowia jamy ustnej podczas szkoleń z udziałem edukatorów wraz z projekcją filmu oraz ze źródeł jakie stanowią specjalnie dla nich przygotowane broszury.

Nie budzi też wątpliwości konieczność rozwijania działań edukacyjnych dotyczących profilaktyki stomatologicznej już od pierwszych miesięcy życia dziecka. Wiąże się to z pojęciem tzw. preprofilaktyki rozumianym jako kierunkowanie zasad prozdrowotnych do przyszłych rodziców i opiekunów,

głównie kobiet w ciąży, a nawet w okresie przygotowania się do tego stanu. Obecnie światowy trend uznaje profilaktykę stosowaną jeszcze przed narodzinami dziecka jako niezwykle skuteczną formę zapobiegania chorobie próchnicowej zębów, o czym świadczą programy prowadzone przez towarzystwa stomatologiczne [8, 9]. Właściwym środowiskiem do takich działań są szkoły rodzenia. Wiedza taka powinna być ponadto przekazywana poprzez lekarzy ginekologów i pediatrów oraz przez położne i pielęgniarki. Stąd też rola ulotek edukacyjnych skierowanych do rodziców dzieci w wieku 0–2 lat jako źródła informacji na temat profilaktyki choroby próchnicowej u dzieci.

Obok tego czynnikiem kształtującym właściwy styl życia jest również promowanie zachowań prozdrowotnych w mass mediach [1, 10]. Informacje pozyskiwane z internetu, radia, telewizji oraz prasy i czasopism wspólnie z poradami udzielonymi przez lekarzy, lekarzy stomatologów, pielęgniarki i higienistki okazały się niejednokrotnie ważnym źródłem wiedzy. Ważna jest jednak także krytyczna ocena treści pozyskiwanych z tych źródeł oraz trafne wykorzystywanie tej drogi w edukacji zdrowotnej. W obecnym Projekcie wykorzystano taką formę przekazu informacji i udostępniono materiały edukacyjne wraz z filmami na stronie internetowej www.zebymalegodziecka.pl oraz przeprowadzono promocję działań za pomocą spotu emitowanego w telewizji regionalnej.

Podsumowanie

Przedstawione materiały stanowią pomoc edukacyjną wykorzystywaną zarówno w środowisku przedszkolnym jak i domowym, a także przez lekarzy, pielęgniarki i położne. Upowszechnienie medialne zawartych treści stwarza także możliwość przekazania zawartej wiedzy kolejnym osobom zainteresowanym problemem. Trwałość efektów przeprowadzonych działań zapewniają materiały przekazane przedszkolom oraz innym uczestnikom objętych edukacją.

Piśmiennictwo

- [1] Organizacja i realizacja edukacji zdrowotnej w szkole. Poradnik dla dyrektorów szkół i nauczycieli. Praca Zbiorowa pod redakcją Barbary Woynarowskiej. Ośrodek Rozwoju Edukacji. Warszawa 2011.
- [2] Borysewicz-Lewicka M, Gerreth K, Gmerek P. Program stomatologicznej edukacji prozdrowotnej w ramach projektu „Edukacja, promocja i profilaktyka w kierunku zdrowia jamy ustnej skierowana do małych dzieci, ich rodziców, opiekunów i wychowawców”. Stom Współcz. 2015 [w druku].
- [3] Rong WS, Bian JY, Wang WJ, Wang JD. Effectiveness of an oral health education and caries prevention program in kindergartens in China. *Community Dent Oral Epidemiol.* 2003;31:412–6.
- [4] Büttner M. Swiss organization of preventive dentistry. *Oralprophylaxe* 1991;13,1:27–31.
- [5] Büttner M. Effectiveness of dental prevention programme for Swiss youth. *Dtsch Stomatol.* 1991;41(1):13–8.

- [6] Puacz P, Borysewicz-Lewicka M. Poradnia dla matek i ojców – edukacja rodziców niemowląt i małych dzieci w Zurychu. *Stom Współcz.* 2011;18(4):56–57.
- [7] Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół. *Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej.* Warszawa, dnia 30 sierpnia 2012 r. Poz. 977.
- [8] Borysewicz-Lewicka M, Ziętek M, Opydo-Szymaczek J. Program stomatologicznej edukacji prozdrowotnej dla przyszłych rodziców w ramach współpracy Unilever, Światowej Federacji Dentystycznej i Polskiego Towarzystwa Stomatologicznego – Live.Learn.Laugh. w Polsce. *Dental Forum.* 2012;1(40):83–86.
- [9] Opydo-Szymaczek J, Borysewicz-Lewicka M. Opieka nad kobietą w ciąży w aspekcie profilaktyki próchnicy – na podstawie piśmiennictwa. *Czasopismo Stomatologiczne.* 2005;3(58):188–193.
- [10] Szymczuk E, Zajchowska J, Dominik A, Makara-Studzińska M, Zwolak A, Daniluk J. Media jako źródło wiedzy o zdrowiu. *Medycyna Ogólna i Nauki o Zdrowiu.* 2011;4(17):165–168.

Adres do korespondencji:

Klinika Stomatologii Dziecięcej Katedry Stomatologii Dziecięcej
Uniwersytet Medyczny im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu
ul. Bukowska 70, 60-812 Poznań
tel.: 61 854 70 53
fax: 61 854 70 59
e-mail: klstomdz@ump.edu.pl